

EJAD

GRP

**HARNESSING
GLOBAL VALUE
CHAINS FOR
REGIONAL
DEVELOPMENT**

How to Upgrade
Through Regional
Policy, FDI and Trade

**RICCARDO
CRESCENZI
&
OLIVER
HARMAN**

Routledge | 2023

تهیه کننده و مدیر اجرایی: روزبه امین
طراحی کتاب: حسین فیلی زاده
مدیر هنری و طراحی جلد: حمید قدسی
مدیریت آماده سازی، چاپ و تولید: نشر ایجاد
چاپ نخست: پاییز ۱۴۰۳
۵۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸.۶۲۲.۹۳۷۴۴.۳.۶

www.ejadpub.ir

تهران. صندوق پستی

۱۵۶۹۹۳۳۶۱۴

تلفن: ۰۹۱۰۸۱۱۲۱۰۸

رده بندی نشر ایجاد: مدیریت و اقتصاد
واژگان کلیدی: زنجیره های جهانی ارزش، سرمایه گذاری مستقیم خارجی،
جهانی شدن، شرکت های چند ملیتی، توسعه منطقه ای، جهانی سازی و آینده نگری

کاغذ این کتاب از منابع جنگلی مدیریت شده است و به واسطه
تجدیدپذیر بودن آن، آسیبی متوجه محیط زیست نشده است.

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر ایجاد است.
نشر الکترونیکی و هرگونه برداشت از متن، تصاویر و نمودارها، با اجازه کتبی
ناشر مجاز است.

EJAD

GRP

زنجیره‌های جهانی ارزش

مفاهیم و رهیافت‌ها
برای توسعه ملی و منطقه‌ای

ریکاردو کرسنزی و اولیور هارمن

ترجمه: کاظم بیابانی خامنه

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم

صحرا خواهرم و محمد مهدی برادرم

سرشناسه	کرسنتسی، ریکاردو Crescenzi, Riccardo
عنوان و نام پدیدآور	زنجیره‌های جهانی ارزش: مفاهیم و رهیافت‌ها برای توسعه ملی و منطقه‌ای ریکاردو کرسنزی و الویر هارمن؛ ترجمه کاظم بیابانی خامنه؛ تهیه‌کننده و مدیر اجرایی
مشخصات نشر	روزبه امین تهران: نشر ایجاد
مشخصات ظاهری	۱۶۸ ص
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۳۷۴۴۰۳-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۴۱] - ۱۶۸.
موضوع	زنجیره ارزش -- Value chain Management -- سیاست دولت Government policy
شناسه افزوده	هارمن، اولیور
شناسه افزوده	Harman, Oliver
شناسه افزوده	بیابانی خامنه، کاظم، ۱۳۶۹، مترجم
شناسه افزوده	امین، روزبه، ۱۳۶۳ - تهیه‌کننده
رده‌بندی کنگره	HD۴۵
رده‌بندی دیویی	۶۵۸/۵۱۴
شماره کتابشناسی ملی	۹۸۶۷۶۵۹
اطلاعات کتابشناسی	فیپا

۱۰	یادداشت مترجم
۱۳	سخنی با پژوهشگران، دانشگاهیان و سیاست‌گذاران
۱۶	یادداشت سیاستی اول
۱۸	یادداشت سیاستی دوم
۲۰	درباره نویسندگان

۲۱	چکیده کتاب
۲۴	همه زنجیره‌های جهانی ارزش متفاوت و همه مناطق برای آنها متمایز هستند
۲۵	ارتقاء و تخصصی شدن خرد ضروری است
۲۶	ساخت پل‌های نهادی و اطلاعاتی مهم است
۲۸	بهره‌برداری از پیوندها و اهرم ساختن آنها
۲۹	پیگیری فعالانه دانش

۳۱	مقدمه
----	-------

۳۷	چرا زنجیره‌های جهانی ارزش برای مناطق مهم هستند
۳۷	مفاهیم کلیدی، تعاریف و روندها
۳۹	اهمیت زنجیره‌های جهانی ارزش
۴۹	حاکمیت زنجیره‌های جهانی ارزش و نقش شرکت‌های چند ملیتی
۵۳	اهمیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای زنجیره‌های جهانی ارزش و محلی‌سازی آنها
۵۹	نقش مناطق محلی در زنجیره جهانی ارزش و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
۶۴	تغییر دیدگاه: الگوهای قدیمی در مقابل الگوهای جدید
۶۹	ارتقای منطقه‌ای

۳

فصل سوم: نحوه ارتقاء با سیاست‌گذاری منطقه‌ای

- ۷۳ ساخت زنجیره جهانی ارزش از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
- چه چیزی باعث تصمیم‌گیری شرکت‌های چند ملیتی می‌شود و چگونه سیاست‌های داخلی می‌تواند فعالیت‌های فرامرزی آنها را جذب کند؟
- ۷۵ چه عواملی برای جذب جریان‌های سرمایه‌گذاری زنجیره جهانی ارزش اهمیت دارند؟
- ۷۸ محرک‌های مختلف انتخاب مکان
- ۸۳

۴

فصل چهارم: نحوه ارتقاء از طریق سیاست

- ۸۵ جانمایی در زنجیره‌های جهانی ارزش از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
- انتشار فناوری و نوآوری در منطقه میزبان
- ۸۷ سرمایه‌گذاری دورسپاری بنگاه‌ها در خارج می‌تواند به مناطق مبدأ کمک کند؟
- ۹۰ محرک‌های متفاوت تاثیر
- ۹۶

۵

فصل پنجم: نحوه ارتقاء از طریق سیاست‌گذاری

- ۹۹ تغییر شکل زنجیره‌های جهانی ارزش از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
- رهبری منطقه‌ای
- ۱۰۲ رابینز منطقه‌ای: توافق نامه‌های بین‌المللی و جانمایی زنجیره‌های جهانی ارزش
- ۱۰۴ تصدیق منطقه‌ای: اعتباربخشی به مرحله زنجیره جهانی ارزش
- ۱۰۶ ابزار تشخیص: نقشه برداری و تجزیه و تحلیل زنجیره جهانی ارزش
- ۱۰۸ داده‌ها و نقشه برداری به منظور توسعه تحقیق و سیاست‌گذاری برای الگوی جدید
- ۱۱۰ یک سیاست منطقه‌ای: آژانس‌های مشوق سرمایه‌گذاری و واحدهای محتوای محلی
- ۱۱۲ واحدهای محتوای محلی و واحدهای پیوند و نقشه برداری سازمانی
- ۱۱۸

۱۲۵ و ابزارهایی مفید برای بهره‌برداری از زنجیره‌های جهانی ارزش

زنجیره‌های جهانی ارزش و گذار دیجیتال: خودکارسازی، هوش مصنوعی

۱۲۹ و شیوه‌های کاری دیجیتال

۱۳۱ تغییر تأثیرات از طریق تبادل دانش

۱۳۳ زنجیره‌های جهانی ارزش سبز و گذار سبز

۱۳۷ داده‌ها و دکاوتی برای هدایت تغییرات

۱۳۹ نکات نهایی

یادداشت مترجم

به دانش فزای و به‌یزدان گرای که اوی ست جان تو را رهنمای^۱

کشور ما ایران، در دهه‌های اخیر با اتخاذ سیاست‌های درون‌گرایی، حمایت از تولید داخل، راهبردهای توسعه صنعتی عمدتاً مبتنی بر رویکرد جایگزینی واردات (به تعبیری خودتحریمی داخلی) و البته به‌طور خاص، به‌سبب تحریم‌های اقتصادی غیرمنصفانه خارجی، با تنزل فاحش جریان‌های تجاری و خصوصاً صادرات کالاها و خدمات غیرنفتی (ناشی از افت کیفیت و ظرفیت تولید و کاهش تقاضا) مواجه بوده است. در باب تبعات و پیامدهای آنچه رخ داده در تحقیقات و رسانه‌ها بسیار تحلیل و بحث شده است، از این‌رو در این یادداشت دیگر به تفسیر مجدد این حقایق آشکار نخواهم پرداخت.

اما اجازه می‌خواهم در اینجا سیاست‌گذاران داخلی و تمام فعالان اقتصادی که به‌دنبال توسعه اقتصادی و اجتماعی و رشد پایدار ایران هستند را به بازاندیشی و دگرپرسی در الگوی‌های سیاست‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی، دعوت کنم. در جهان دیجیتال یکپارچه و متصل امروزی، برای توسعه منطقه‌ای و ملی دیگر نمی‌توانیم تنها به ظرفیت‌های داخلی، نهاده‌های داخلی، تقاضای داخلی و دانش داخلی اتکا کنیم و مسیر توسعه اقتصادی - اجتماعی را سالم و سلامت طی نماییم. امروزه مرحله جدید جهانی‌شدن که با ظهور پراکندگی بین‌المللی تولید، زنجیره‌های جهانی ارزش و عصر دیجیتال آغاز شده، تعامل با جهان و اتصال و ارتباط با سازمان تولید جهانی را برای هر ملتی که به‌دنبال توسعه پایدار است، ضروری می‌کند و امری ناممکن است که

با درون‌گرایی و عزلت، به‌هدف توسعه اقتصادی - اجتماعی و رفاه اجتماعی دست یافت. اکنون عصر تجارت کالاها و خدمات واسطه‌ای و بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی مناطق محلی در وظایف تولید بین‌المللی است و رویکرد تولید کالاهای نهایی برای مصرف‌کننده داخلی منسوخ شده است.

الگوهای فعلی تولید و تجارت اقتصاد ایران که به داخلی‌سازی تولید و درون‌گرایی توجه دارد، تولید و مصرف داخلی را برای یکدیگر کافی می‌داند و به‌دنبال خودکفایی در همه چیز است، چنین رهیافتی پاسخگوی توسعه پایدار نیست. اکنون زمان بهره‌برداری از تک‌تک مزیت‌های نسبی خرد و کوچک مناطق محلی کشور در سازمان تولید جهانی و بهره‌برداری از فرصت‌های جهانی به نفع اقتصاد داخلی است. سیاست‌گذاران و فعالان اقتصاد ایران لازم است با دگردیسی در الگوهای اقتصادی خود، دنبال نمودن ایدئولوژی خودکفایی، ساخت یک زنجیره ارزش صفر تا صد داخلی و تولید به‌منظور پاسخ به تقاضای داخلی را کنار بگذارند (چه‌بسا که هم اکنون نیز وابستگی تولید و مصرف داخل به نهاده‌های خارجی برهمگان عیان است). اکنون عصر زنجیره‌های جهانی ارزش است. لازم نیست یک کشور یا منطقه در کل زنجیره ارزش یک کالا - خدمت تخصص و مزیت نسبی داشته باشد. پراکندگی بین‌المللی تولید فرصتی ناب برای بهره‌مندی مناطق محلی یک کشور از کوچک‌ترین مزیت‌هایشان را فراهم آورده است و تجارت در وظایف تولیدی به تمام مناطق، هرچقدر هم کوچک باشند، اجازه می‌دهد تا از منافع تجارت بین‌الملل بهره ببرند. اکنون عصر «کالاهای ساخت جهان» است و مناطق محلی یک کشور در بستر تجارت وظایف تولیدی در سازمان تولید جهانی می‌توانند از منافع زنجیره‌های جهانی ارزش بهره‌برداری کنند و به‌سطح بالاتری از رفاه اجتماعی دست یابند.

از سوی دیگر، در عصر حاضر حتی نمی‌توان در سطح ملی و به وسیله یک سیاست‌گذار مرکزی نسخه سیاستی کلی تجویز کرد و انتظار توسعه منطقه‌ای داشت. بدیهی است که هر منطقه محلی به‌عنوان واحدهای زیرین سطح ملی، بنا بر ویژگی‌ها و خصوصیات منحصربه‌فرد خود، به رهیافتی شخصی‌سازی‌شده نیاز دارد. بنابراین لازم است که سیاست‌گذاری اقتصادی در عصر حاضر، در دولایه ملی و منطقه‌ای و با توجه به مزیت‌های نسبی و بسترهای نهادی خاص مناطق انجام شود.

با عنایت به توضیحات فوق، کتاب حاضر درصدد ارائه و طرح مفاهیم، روش‌ها و رهیافت‌هایی برای توسعه منطقه‌ای براساس تغییر الگوهای سیاست‌گذاری است و به دو موضوع مهم می‌پردازد: ۱) نحوه بهره‌برداری از زنجیره‌های جهانی ارزش در مناطق محلی و ۲) سیاست‌گذاری ملی و منطقه‌ای برای اهرم نمودن زنجیره‌های جهانی ارزش جهت توسعه اقتصادی. از این رو کتاب علاوه بر اینکه آخرین یافته‌ها و نظریه‌های تجارت بین‌الملل را در اختیار مخاطبین دانشگاهی می‌گذارد، توصیه‌های سیاستی مبتنی بر شواهد را نیز برای سیاست‌گذاران ملی و منطقه‌ای ارائه می‌کند.

در خاتمه این نوشتار، لازم است از جناب آقای دکتر نجارزاده، استاد گرامی بازنشسته دانشگاه تربیت مدرس، تشکر و قدردانی نمایم که کلاس درس تجارت بین‌الملل ایشان اولین دریچه آشنایی من با مفهوم زنجیره‌های جهانی ارزش بود. بدیهی است سهم معنوی ایشان در تمام پژوهش‌هایم در این حوزه، محفوظ خواهد بود. نهایتاً از جناب آقای روزبه امین، مدیر نشر ایجاد، باید تشکر و قدردانی نمایم که ترجمه این کتاب را با حمایت و تشویق ایشان آغاز کردم و برای آماده‌سازی و انتشار کتاب زحمات زیادی متقبل شده‌اند. امید است ترجمه این کتاب گامی هرچند اندک برای آشنایی با مفاهیم زنجیره‌های جهانی ارزش و تشویق تغییر الگوهای تولید - تجارت و رهیافت‌های سیاست‌گذاری اقتصادی در کشورمان ایران باشد.

کاظم بیابانی خامنه^۱

شهریور ۱۴۰۳